

جمهوری اسلامی ایران
وزارت جهاد کشاورزی

موسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی،
اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی

یادداشت هفتگی

سیاست‌گذاری اقتصاد و توسعه کشاورزی و

روستایی

سال ۴ / شماره ۴۴ / ۱۴۰۲

۱۴۰۲/۰۱/۲۶

مطالب این شماره

فرصت‌ها و تهدیدهای زلزله ترکیه بر بخش
کشاورزی ایران و بازارهای بین‌المللی

۲.....

تهیه و تحلیل: مهدی شعبان‌زاده، رسول لوائی، ابراهیم
جاودان، رضا حیدری، امید گیلانپور، فرزین علی‌ملایری

این موسسه با کمال احترام و سپاس، پذیرای نظرات ارزشمند
خوانندگان این اثر می‌باشد

تلفن: ۴۲۹۱۶۰۰۰ نمابر: ۸۸۹۶۶۶۰ صندوق پستی: ۱۵۱۵-۱۵۸۱۵
کدپستی: ۳۲۳۱۳-۱۵۹۸۶

E-mail: aperi@agri-peri.ac.ir
<http://www.agri-peri.ac.ir>

عنوان خبر: فرصت‌ها و تهدیدهای زلزله ترکیه بر بخش کشاورزی ایران و بازارهای بین‌المللی
تهیه و تحلیل: مهدی شعبان‌زاده، رسول لوایی، ابراهیم جاودان، رضا حیدری، امید گیلانپور، فرزین علی‌ملایری
کد: PN-4-14020126-(74)

خلاصه متن خبر

رخدادهای طبیعی نظیر زمین‌لرزه و سیل برای بسیاری از کشورها تهدیدهای جدی ایجاد کرده و طی سال‌های اخیر اقتصاد بسیاری از کشورها نظیر ایران، ترکیه و ... تحت تأثیر این رخدادها قرار گرفته است. غیرمترقبه بودن و شدت اثرات رخدادهای طبیعی، امکان پاسخگویی آنی را سلب می‌کند. زمین‌لرزه نه تنها اثرات فیزیکی-کالبدی بر جای می‌گذارد؛ بلکه از حیث اقتصادی و امنیتی نیز اثرات قابل توجهی دارد. تخریب مساکن، مرگ و میر، سوء تغذیه، ناامنی غذایی و آسیب به اموال و اراضی کشاورزی از جمله اثرات مستقیم زمین‌لرزه به شمار می‌رود که به تبع خود امکان از سرگیری فعالیت‌های تولیدی و اقتصادی را از جمیع شاغل سلب می‌کند و اثرات اقتصادی تجمعی ایجاد می‌نماید.

تحلیل موضوع

یازده استان درگیر زلزله ۱۳.۵ میلیون نفر جمعیت دارند که ۱۵.۷ درصد جمعیت ترکیه را شامل می‌شود. ضمن آن که ۱۵ درصد تولیدات کشاورزی، ۹ درصد تولیدات صنعتی و ۱۵ درصد از تولید ناخالص داخلی ترکیه مربوط به ده استان درگیر زلزله است. به دلیل موقعیت استراتژیک این استان‌ها، نیازهای بسیاری از شهرهای بزرگ از جمله استانبول توسط این استان‌ها تامین می‌شود. برآوردهای اولیه، خسارت ناشی از زلزله برای واحدهای مسکونی و غیرمسکونی را ۱۶.۳ میلیارد دلار نشان می‌دهد. با این حال کنفدراسیون شرکت و تجارت ترکیه تخمین می‌زند که هزینه بازسازی بین ۱۰ تا ۵۰ میلیارد دلار خواهد بود. بیش از ۸۰۰۰ ساختمان، جاده و بندر دریایی تخریب شده‌اند که این مساله می‌تواند زنجیره تأمین و فرآیند صادرات را مختل کند. بانک اروپایی بازسازی و توسعه معتقد است ترکیه ممکن است تا ۱ درصد از تولید ناخالص داخلی خود را از دست بدهد. اما بر اساس برآوردهای بلومبرگ، این بحران می‌تواند باعث افت ۵.۵ درصدی تولید ناخالص داخلی ترکیه شود که در سال

۲۰۲۲ به ۸۶۲ میلیارد دلار رسیده بود. رشد اقتصادی ترکیه برای سال ۲۰۲۳ حدود ۵ درصد پیش‌بینی شده است، بنابر اعلام بانک مرکزی ترکیه ممکن است این نرخ به ۳ درصد کاهش یابد. این موضوع می‌تواند کسری بودجه دولت ترکیه را که برای سال ۲۰۲۳ معادل ۳.۵ درصد تولید ناخالص داخلی پیش‌بینی شده بود را به ۵ درصد تولید ناخالص داخلی افزایش دهد.

بر اساس گزارش رسانه‌های ترکیه، محصولات کشاورزی استان‌های زلزله‌زده به شرح زیر هستند:

- ✓ گندم: ۲.۹ میلیون تن (۲۰.۳ درصد از کل تولید ترکیه).
- ✓ ذرت دانه‌ای: ۲.۷ میلیون تن، (۴۰.۲ درصد از کل تولید ترکیه).
- ✓ ذرت علوفه‌ای: ۲.۶ میلیون تن، (۹.۷ درصد از کل تولید ترکیه).
- ✓ جو: ۶۵۳ هزار تن، (۱۱.۹ درصد از کل تولید ترکیه).
- ✓ پنبه: ۱.۶ میلیون تن، (۷۱.۲ درصد از کل تولید ترکیه).
- ✓ هندوانه: ۱.۱ میلیون تن، (۳۱.۹ درصد از کل تولید ترکیه).
- ✓ نارنگی (ماندارین): ۷۳۶ هزار تن، (۸۰.۷ درصد از کل تولید ترکیه).
- ✓ مرغ گوشتی: ۱۵ میلیون قطعه، (۵.۵ درصد از کل کشور).
- ✓ مرغ تخمگذار: ۱۱ میلیون قطعه، (۹ درصد از کل کشور).
- ✓ گوسفند: ۶۷۲ هزار راس، (۱۶.۳ درصد از کل کشور).
- ✓ بز (نژاد پشمی و سایر نژادها): ۲.۶ میلیون راس، (۲۱.۵ درصد از کل کشور).
- ✓ گاو: ۱.۱ میلیون راس، (۱۴.۸ درصد از کل کشور).
- ✓ بوقلمون: ۵۶۳۸۰۰ قطعه، (۱۲ درصد از کل کشور).
- ✓ غازها: ۱۰۹۴۰۰ قطعه، (۷.۴ درصد از کل کشور).

علی‌رغم تمامی چالش‌های اقتصادی، اجتماعی و سلامت مرتبط با زمین‌لرزه، سوء تغذیه و ناامنی غذایی بازماندگان این رخداد طبیعی یکی از مسائل جدی به شمار می‌رود. شواهد نشان می‌دهد که با بروز وضعیت اضطراری و وقوع پس‌لرزه‌های مکرر، بسیاری از زیرساخت‌های مرتبط با تولید و ذخیره‌سازی غذا از بین رفته است. بنابراین، جامعه هدف به ویژه در مناطق روستایی نیازمند تأمین غذای کافی، سالم و پایدار هستند. بر همین مبنا، فائو با کمک مقامات محلی درصدد رصد اثرات زمین‌لرزه بر بخش کشاورزی و زنجیره تأمین غذا هستند تا ضمن درک صحیح از میزان آسیب‌ها عملیات لازم جهت احیای زنجیره ارزش غذا را از سر بگیرند. در این زمینه، فائو برای برقراری سیستم‌های آبیاری، احیای جاده‌ها، برقراری بازارها و احیای ظرفیت‌های ذخیره‌سازی غذا با دولت ترکیه در حال همکاری است.

ذکر است که میزان تصاحب بازار این کالاها به کاهش تولید و عرضه صادراتی ترکیه بستگی خواهد داشت.

جدول ۱. برخی محصولات مهم صادراتی کشور ترکیه در سال ۲۰۲۱

رتبه در صادرات	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	محصول
۱	۱۲۹۳	۲۰۱.۵	فندق
۱۱	۶۸۰.۶	۵۶۳.۹	سبزیجات (تازه و منجمد)
۱۴	۴۵۴	۹۲۸.۲	انواع نارنگی
۱۵	۴۴۰.۶	۳۰۴.۳	پنبه و فرآورده های آن
۱۷	۳۵۷.۳	۶۰۶.۶	گوجه فرنگی
۳۲	۲۳۴.۱	۲۳.۳	پسته
۳۸	۱۹۶.۴	۱۸۷.۳	فلفل سبز
۴۰	۱۷۸.۷	۳۵۴.۶	سیب تازه
۷۰	۶۷.۲	۹۱.۹	خیار
۸۵	۴۸	۲۶۹.۸	سیب زمینی
۹۲	۴۴.۵	۲۷۱.۵	پیاز
۱۱۴	۲۲.۳	۹۱.۴	هندوانه
—	۴۰۱۶.۷	۳۸۹۴.۳	مجموع

پیشنهاد‌های سیاستی

بروز زمین لرزه آسیب‌های جدی به زیرساخت‌ها، مناطق مسکونی، جاده‌ها، ظرفیت‌های گردشگری و حضور گردشگران در این کشور وارد آورده است که ضرورت احیای این ظرفیت‌ها بیش از پیش مطرح است. به‌طور کلی، فرصت‌های برخاسته از زمین لرزه در کشور ترکیه به شرح زیر است:

- لزوم انتقال تجارب و دانش فنی در جهت بازسازی و احیای زیرساخت‌های بخش تولید به ویژه در بخش فرآوری غذا که با تأمین امنیت غذایی آنی مرتبط است.
- انتقال تکنولوژی مناسب و کارآمد با هدف فعال‌سازی واحدهای تولید غذا برای پاسخگویی به تقاضای رو به رشد جمعیت بازمانده از زمین لرزه
- ارائه مشاوره فنی در زمینه‌های دامپزشکی و بهداشت دام با هدف درمان دام‌های آسیب‌دیده
- فراهم‌سازی زیرساخت‌های احیای ظرفیت‌های گردشگری کشاورزی و روستایی با تمرکز بر ساماندهی جاده‌ها و معابر و احیای بازارهای محلی

ترکیه با حدود ۱ تریلیون دلار نوزدهمین اقتصاد بزرگ جهان است که به عنوان چهارمین اقتصاد بزرگ اروپا مهم‌ترین صادرکننده و واردکننده محصولات غذایی به شمار می‌آید. لذا سایر کشورها نیز ممکن است آثار ناشی از این زلزله را احساس نمایند.

صادرات ده استان درگیر زلزله در سال ۲۰۲۲ معادل ۲۱.۵ میلیارد دلار بود که ۸.۵ درصد کل صادرات ترکیه را تشکیل می‌دهد. ضمن آن که نیمی از ۸.۵ درصد به تنهایی مربوط به استان Gaziantep است.

ترکیه بزرگترین تولیدکننده انواع آجیل (از جمله فندق) است که باغات آن در مناطق زلزله‌زده متمرکز شده‌اند. بر این اساس ممکن است قیمت این محصولات افزایش یابد. زیتون، پسته، مرکبات و محصولات صنعتی مانند پنبه از دیگر محصولات مهمی هستند که در مناطق زلزله زده تولید می‌شوند. این مناطق همچنین نقش مهمی در فرآوری مواد غذایی و کشاورزی دارند و مقادیر قابل توجهی میوه‌های تازه، سبزیجات و مواد غذایی فرآوری شده از این استان‌ها صادر می‌شود. این استان‌ها علاوه بر غلات، حبوبات، سبزیجات، میوه و محصولات علوفه ای، محل پرورش گوسفند و بز نیز می‌باشند.

با این حال زلزله ترکیه بر جریان صادرات غلات اوکراین از طریق "کریدور امن غلات" تاثیر قابل توجهی نخواهد داشت. زیرا بندر تنگه بسفر (استانبول) تحت تاثیر قرار نگرفته است. با این وجود با توجه به هرج و مرج عمومی، ممکن است کاهش بیشتری در بازرسی‌ها و ارتباطات در مرکز هماهنگی وجود داشته باشد، اما بعید است که قابل توجه باشد.

طبق برآوردهای فائو صادرات میوه و سبزیجات از استان‌های آسیب دیده به ناچار کاهش خواهد یافت و وابستگی ترکیه به واردات مواد غذایی ممکن است افزایش یابد. بررسی صادرات محصولات کشاورزی ترکیه نشان می‌دهد که فندق اولین محصول صادراتی این کشور بوده و با توجه به ظرفیت تولید ایران، در صورت وجود افت تولید و صادرات نیز ظرفیت لازم برای تصاحب بازارهای صادراتی ترکیه وجود ندارد. اما سایر محصولات کشاورزی به جز پنبه محصولاتی هستند که ایران و ترکیه هر دو از صادرکنندگان آنها هستند. می‌توان گفت که دو کشور برای صادرات این محصولات باهم رقابت می‌کنند. بنابراین پایش بازارهای صادراتی ترکیه برای محصولات ارائه شده در جدول زیر می‌تواند به توسعه صادرات این محصولات از ایران بینجامد. البته قابل

- تمرکز بر بازسازی انبارها، سردخانه‌ها و تأمین ذخائر راهبردی در جهت تأمین امنیت غذایی پایدار جمعیت آسیب‌دیده
- سرمایه‌گذاری در احیای زیرساخت‌های آبیاری تحت فشار مزارع و اراضی کشاورزی
- تمرکز بر آموزش‌های ترویجی با هدف توانمندسازی زنان روستایی در جهت کاهش ضایعات غذا و افزایش ضریب امنیت غذایی خانوار
- کاهش صادرات ترکیه در اثر آسیب‌های ناشی از زلزله، فرصت مناسبی خواهد بود تا صادرکنندگان محصولات کشاورزی در ایران بتوانند به بازارهای صادراتی ترکیه ورود کرده و با حضور در بازارهای جدید صادراتی بر میزان صادرات خود بیفزایند.
- لزوم انجام عملیات بازسازی وسیع مناطق زلزله‌زده ترکیه، به شرکت‌های ایرانی فعال در صنایع و بخش کشاورزی، این زمینه را فراهم می‌کند تا در بازسازی داخلی این کشور فرصت حضور را داشته باشند.

تهران - بلوار کریمخان زند - انتهای خیابان شهید عضدی (آبان) جنوبی - خیابان رودسر - پلاک ۵
تلفن: ۴۲۹۱۶۰۰۰ نمابر: ۸۸۹۶۶۶۰ صندوق پستی: ۱۵۱۵ - ۱۵۸۱۵ کدپستی: ۳۷۳۱۳ - ۱۵۹۸۶

E-mail: aperi@agri-peri.ac.ir
ECE: ece.aperi@agri-peri.ac.ir
www.agri-peri.ac.ir